

Ulkoasiainvaliokunnalle

Aika: torstai 02.12.2021 klo 12.00

VNS 5/2021 vp Kehityspolitiikan ylivaalikautinen selonteko

Ihmisoikeusliiton lausunto kehityspolitiikan ylivaalikautisesta selonteosta

Ihmisoikeusliitto seuraa kokonaisvaltaisesti Suomen ihmisoikeustilannetta ja vaikuttaa ihmisoikeuksien toteutumisen puolesta Suomessa sekä Suomen ihmisoikeuspolitiikkaan. Olemme jäsen maailman vanhimmassa kansainvälisessä ihmisoikeusjärjestössä, FIDH:ssa (International Federation for Human Rights). FIDH:n jäsenet ovat kukin omassa maassaan keskeisiä, paikallisia ihmisoikeusjärjestöjä. Kansallisesti olemme Suomalaiset kehitysjärjestöt – Finnish Development NGOs Fingo ry:n jäsen.

Ihmisoikeusliitto nostaa esiin seuraavat seikat liittyen Suomen kehityspolitiikan ylivaalikautiseen selontekoon.

Yleistä

Kehityspoliittisessa selonteossa on monia sinällään erittäin hyviä linjauksia tai huomioita kuten eriarvoisuus ja heikoimpien pitäminen mukana (ns. Leave no-one behind -periaate) sekä yksityisille, Finnfundin rahoittamille, kehityspolitiikan toimijoille asetettavat velvoitteet. Ne jäävät kuitenkin niin yleiselle tasolle, että jää epäselväksi, miten näitä linjauksia tai lähtökohtia on tarkoitus toteuttaa käytännössä. Ihmisoikeusliitto peräänkuuluttaa selonteon toimeenpanoon konkreettisia, seurattavia ja mitattavia toimenpiteitä.

Peräämme johdonmukaisuutta varsinaisen kehityspolitiikan ja muiden kehittyvien maiden tilanteeseen vaikuttavien hallinnonalojen välillä. Kehityspolitiikkaa tehdään varsinaisen kehityspolitiikan lisäksi myös ulkopolitiikassa, kauppapolitiikassa, humanitäärisessä toiminnassa sekä esimerkiksi opetuksen ja koulutuksen saralla. Lisäksi Suomen ihmisoikeuspolitiikan tulee olla johdonmukaista myös kotimaan politiikan ja kehityspolitiikan välillä.

Suomi on juuri valittu YK:n ihmisoikeusneuvoston jäseneksi. Johdonmukainen ihmisoikeuspolitiikka on tärkeää aina, mutta ihmisoikeusneuvoston jäsenenä Suomella on erityisen hyvä ja näkyvä paikka näyttää, että se todella toimii systemaattisesti ihmisoikeudet etusijalle asettaen kaikessa politiikassaan.

Haitallisia käytäntöä ehkäistään myös Suomessa tehtävällä asennemuutostyöllä

Suomi on pitkään profiloitunut tyttöjen ja naisten oikeuksien puolustajana globaalisti. On hyvä, että tämä selonteon mukaan on edelleen tärkeä osa kehityspolitiikkaa. Selonteossa mainitut haitalliset käytännöt, kuten tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen (FGM) ja pakkoavioliitto, ovat transnationaaleja ilmiöitä. Myös Suomessa tehtävällä asennemuutostyöllä voi olla globaaleja vaikutuksia näihin käytäntöihin esimerkiksi sukuverkostojen kautta. Ihmisoikeusliitto on tehnyt FGM:n vastaista työtä Suomessa kaksikymmentä vuotta ja pakkoavioliittojen vastaista työtä kymmenen vuotta.

Koronapandemia on lisännyt myös nk. kehittyvissä maissa naisiin ja tyttöihin kohdistuvaa väkivaltaa, mukaan lukien FGM ja pakkoavioliitot. Siksikin on hyvin tärkeää jatkaa tai entisestään vahvistaa näiden torjumisen tukemista.

Konkretiaa yhdenvertaisuuteen, anti-gender-liikettä torjuttava

Kehityspoliittisessa selonteossa määritellään yhdenvertaisuus yhdeksi läpileikkaavista periaatteista. Selonteossa nostetaan esille esimerkiksi vammaisten henkilöiden oikeudet, mikä on erittäin tärkeä asia. Selonteossa ei kuitenkaan mainita erikseen sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjä. Monessa kehityspolitiikan kumppanimaassa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat ihmiset ovat erittäin marginalisoidussa asemassa ja heihin kohdistuu vakavia oikeusloukkauksia. Heihin kohdistuu väkivallan ja sanktioiden uhkaa sekä viranomaisien taholta että yleisesti yhteiskunnassa ja heidän kansalaistoimintansa on erittäin uhattua. Kehityspoliittisen selonteon toimeenpanossa olisikin konkretisoitava, mitä yhdenvertaisuus selonteon läpileikkaavana periaatteena merkitsee: minkä ryhmien yhdenvertaisuutta sillä konkreettisesti tarkoitetaan ja mitä sen eteen aiotaan konkreettisesti tehdä.

Viime vuosina sekä monenkeskisessä, sääntöpohjaisessa kansainvälisessä järjestelmässä että lukuisissa maissa kansallisella ja paikallisella tasolla on ollut nähtävissä ns. anti-gender-liikehännän korostuminen. Kehityspoliittisessa selonteossa ei tunnisteta tätä kehitystä huolimatta siitä, että Suomi on eri areenoilla nostonut ihmisoikeuspolitiikan puolella tätä kehitystä kriittisesti esiin. Suomen tulee edistää johdonmukaisesti tasa-arvoa ja seksuaalioikeuksia, pitää esillä myös sukupuolen moninaisuutta ja edistää sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksia kaikilla areenoilla.

Yritysvastuulaki säädettävä viivytyksettä

Ihmisoikeuksien toteutumiseen kehittyvissä maissa vaikuttaa laajasti myös suomalaisten yritysten toiminta. Yksi keskeinen osa-alue on yritysten vastuullisuus. Selonteossa mainitaan tätä koskeva uudistustyö sivulla 12: *"Yritysvastuuta koskevaa sitovaa sääntelyä kehitetään yhteistyössä"*

elinkeinoelämän ja kansalaisyhteiskunnan kanssa, osana EU:n, YK:n, ja OECD:n puitteissa tapahtuvaa uudistamistyötä.” Tämä kohta on kannatettava ja sitä tulisi vahvistaa nostamalla esiin YK:ssa käynnissä olevat neuvottelut mahdollisesta kansainvälisestä sitovasta sopimuksesta, liittyen yrityksiin ja ihmisoikeuksiin.

Yrityksillä ei tällä hetkellä Suomessa ole lakisääteistä velvoitetta ihmisoikeuksien kunnioittamiseen niiden arvoketjuissa. Tämä epäkohta tulee korjata ensi tilassa. Sanna Marinin hallitusohjelmassa on seuraava kirjaus: *”Tehdään Suomesta yhteiskuntavastuun edelläkävijämaa. Tehdään selvitys, jonka tavoitteena on yritysvastuulain säätäminen. Laki perustuu yrityksille asetettavaan niin kotimaista kuin ulkomaista toimintaa koskevaan huolellisuusvelvoitteeseen.”*

Kansallisen prosessin sivuuttaminen kehityspoliittisessa selonteossa on ongelmallista tilanteessa, jossa Euroopan komission valmistelussa oleva yritysvastuulakialoite on pahasti myöhässä. Hallitusohjelmakirjauksesta koskien kansallista yritysvastuulakia tulee pitää kiinni. Yritysvastuulain tulee olla sisällöltään kunnianhimoinen: esimerkiksi sen henkilöllisen soveltamisalan on katettava mahdollisimman laajasti kaikki yritykset, sen tulee kattaa kaikki arvoketjut, mahdollistaa uhreille vahingonkorvauskanteet sekä sisältää 1,5 asteen tavoitteen mukaiset ilmastovelvoitteet.

Ihmisoikeuspuolustajien tukeminen

Selonteossa mainitaan, että ihmisoikeuspuolustajien suojelu ja tuki ovat keskeinen osa Suomen kehityspolitiikkaa (s. 8).

Ihmisoikeuspuolustajien tukeminen on usein äärimmäisen tärkeää akuuteissa tilanteissa, esimerkiksi tällä hetkellä Afganistanissa. Kuitenkin erittäin tärkeää on myös pitkäjänteinen, luotettava tuki vaikeissa oloissa toimiville ihmisoikeuspuolustajille. Tämä voi olla monimuotoista, esimerkiksi lähetystöjen kautta tapahtuvaa paikallista yhteydenpitoa ja yhteistyötä tai rahallista tukea joko kansainvälisten, paikallisten tai suomalaisten kansalaisjärjestöjen kautta. On tärkeää, että ulkoministeriön eri osastot, kuten alueosastot ja konsulipalvelut, tuntevat EU:n ihmisoikeuspuolustajia koskevat suuntaviivat ja osaavat osaltaan toimeenpanna ne. Erityistä huomiota on kiinnitettävä vähemmistöihin kuuluvien ihmisoikeuspuolustajien turvallisuuteen ja mahdollisuuksiin toimia.

Kuten Afganistanin nopeasti pahentunut tilanne osoitti, Suomen turvapaikkapolitiikan ja ihmisoikeuspolitiikan tulee olla nykyistä paremmin linjassa keskenään.

Monilla suomalaisilla kansalaisjärjestöillä on yhteyksiä ihmisoikeuspuolustajiin eri maissa joko suoraan tai kattojärjestöjen kautta. Suomalaiset kansalaisjärjestöt ovat tästäkin syystä keskeisiä kehityspolitiikan toimijoita. Järjestöt toimivat itsenäisesti eivätkä ole siinä mielessä hallituksen

kehityspolitiikan toteuttajia. Kehitysyhteistyötä tekevien järjestöjen asiantuntemusta on kuitenkin syytä hyödyntää ja järjestöjen toimintaa tukea pitkäjänteisesti.

Ilmastomuutos uhkaa ihmisoikeuksia

Ilmastomuutos ja luontokato lisäävät ja syventävät ekologisia, sosiaalisia ja taloudellisia kriisejä ja uhkaavat monin tavoin myös ihmisoikeuksien toteutumista. Esimerkiksi alkuperäiskansojen ihmisoikeudet ovat uhattuina. Ilmastomuutoksen seurauksena ilmaston lämpeneminen on rapauttanut jo nyt esimerkiksi taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksien toteutumista, ja tilanne uhkaa pahentua. Kuten selonteossa todetaan, ilmastomuutos aiheuttaa kehittyville maille erityisen suuria ongelmia ja koettelee niiden kantokykyä.

Suomen tulee edistää kehityspolitiikassaan ja kaikilla kansainvälisillä foorumeilla tehokkaita toimia ilmastokriisiin puuttumiseksi ja ilmastomuutoksen ihmisoikeusvaikutusten ottamiseksi huomioon.

Taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet huomioitava myös kehityspolitiikassa

Selonteossa todetaan, että kehitysyhteistyön kansainvälisesti sovittuna päämääränä on köyhyyden poistaminen ja eriarvoisuuden vähentäminen. On huomioitava, että myös taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset (TSS) oikeudet ovat ihmisoikeuksia. Pyydämme, että Suomi pitää jatkossakin näitä oikeuksia johdonmukaisesti esillä myös kehityspolitiikassa. Näiden oikeuksien heikko toteutuminen pitää yllä paitsi köyhyyttä ja osattomuutta, myös linkittyy usein syrjintään. Syrjinnälle alttiit ryhmät ovat tyypillisesti yliedustettuina köyhimpien ihmisten joukossa.

Gloaalikasvatuksen tulee perustua ihmisoikeuksiin

Selonteon lopussa linjataan avoimesta ja laadukkaasta viestinnästä sekä globaalikasvatuksen merkityksestä. Ihmisoikeusliitto haluaa painottaa, että tarvitaan myös järjestelmällistä ihmisoikeuskoulutusta viranhaltijoille ja päättäjille kaikilla hallinnon tasoilla. Tämä on tärkeää ihmisoikeuksien toteutumisen vahvistamiseksi ja ihmisoikeustietoisuuden lisäämiseksi ja vahvistaisi osaltaan myös kehityspolitiikan ankkuroitumista vahvemmin ihmisoikeuksien turvaamiseen ja oikeusvaltionkehityksen vahvistamiseen.

Lisätietoja:

Aija Salo
Ihmisoikeuksien asiantuntija
0 44 7420404

Heli Markkula
Vaikuttamistyön päällikkö
044 7389120

